Панорама старобеоградског живота

Марија Петричевић

Преврнути трамвај у Душановој улици, отварање Војног музеја, свадба Драге и Александра Обреновића, турски заробљеници на шлепу, заплењено оружје из рата 1912. године, чак и тајну посету Београду Франца Фердинанда... забележио је апаратом Стојановић

АКО желите да осетите дух Београда с краја 19. века, да утонете у време спокоја, породичне среће, безбрижне свакодневице, радости са пријатељима, али и осмеха на лицу када се на улици седи без ичега, требало би да уроните у фото-монографију „Београд и Београђани крајем 19. века виђени оком Марка Стојановића“ коју је приредио проф. Бранибор Дебељковић.

Ова двојезична (енглеско-српска) монографија фото-аматера Марка Стојановића, плод је вишегодишњег рада професора Бранибора Дебељковића који, нажалост, приређени материјал није стигао да публикује, јер га је смрт претекла. Да тај његов рад коначно и угледа светлост дана објављивањем ове књиге, потрудио се његов син Душан Дебељковић.

До фотографске заоставштине М. Стојановића, једног од најзначајнијих и најпродуктивнијих српских фото-аматера тога доба, Дебељковић је дошао још 1973. истражујући за своју „Историју старе српске фотографије“. Захваљујући Стојановићевој ћерки, Олги Маринковић, која је Дебељковићу дозволила да репродукује фотографску заоставштину њеног оца, и ми данас можемо да уживамо у њима.

Марко Стојановић је фотографијом почео да се бави почетком деведесетих година 19. века. С обзиром на то да се на његовим фотографијама често појављује Анастас Јовановић, Бранибор Дебељковић сматра да је врло вероватно да је под утицајем овог фотографског ентузијасте Стојановић и сам почео да се бави фотографијом. Нажалост, многе Стојановићеве фотографије су уништене током рата.

Крајем 19. века у Србији је аматерско бављење фотографијом постало општа појава, нарочито међу интелектуалцима, првенствено онима који су студирали у иностранству. Марко Стојановић није био међу њима, али то није била препрека да се заинтересује за ову нову врсту уметности до те мере да је у својој продуктивности и успешности надмашио све своје савременике. То најбоље потврђује чињеница везана за прву изложбу фотографије одржану у Београду 1901. Разгледајући каталог ове изложбе, на задњој страници, поред осталих учесника стоји и име Марка Стојановића. Док под другим именима имамо и више од 100 изложених радова, под Стојановићевим именом стоји 937-960. Међу њима су фотографије које су овековечиле тренутке из живота - људи, група и животиња. Које су то биле фотографије, вероватно никада нећемо сазнати, али професор Дебељковић истиче да „судећи по радовима који су остали сачувани у породици и до којих сам, после дугогодишњег трагања (од 1973. године) случајем дошао, они су представљали највеће откриће на пољу фотографије не само у оквиру Србије него и у оквиру Балкана.“

Припремајући монографију Марка Стојановића, с обзиром на обиман материјал, Дебељковић је извршио селекцију фотографија тако што је у монографију уврстио оне које најбоље осликавају живот и личности које су деловале у Београду крајем 19. и почетком 20. века.

Марко Стојановић нам је оставио не само изванредне фотографије, већ и документа који омогућавају да се кроз њих открије слика и карактер времена.

У опусу Марка Стојановића су многобројни портрети, па их је много и у монографији, а међу њима су најбројнији портрети познатих личности јавног и културног живота Србије с краја 19. и почетка 20 века: Бранислав Нушић, Анастас Јовановић - први српски фотограф; Милован Глишић - књижевник; Љуба Ковачевић - историчар и академик; др Владан Ђорђевић - председник Владе и књижевник; Драгиша Станојевић - књижевник; Ђорђе (Ђока) Јовановић - вајар; проф. Павле Софрић, др Војислав Суботић, Тома М. Леко, Исак Леви и многи други, а међу њима и једна дама - Анђа Магдаленић, жена генерала Магдаленића. Ту су и слике из свакодневног живота Београда, репортажне фотографије.

Репортерски осећај непогрешиво је водио М. Стојановића на место где треба забележити нешто изузетно. Тако, својим апаратом овековечује и Франца Фердинанда, аустријског надвојводу и касније престолонаследника Аустроугарске монархије (убијен у Сарајеву 1914.) приликом његове инкогнито посете Београду. Преврнути трамвај у Душановој улици поред слике Стојановића забележиле су и „Мале новине“ 10. јануара 1900. али слику нису донеле јер су фотографије у новинама у то доба биле веома ретке. Отварање Војног музеја; свадба Драге и Александра Обреновића; краљ Милан - командант активне војске; турски заробљеници на шлепу и заплењено оружје из рата 1912. године - све је својим апаратом забележио Стојановић.

Животне фотографије обичног малог човека са улица допуњавају ову панораму старобеоградског живота приказујући нам заспалог бо-

Служба код Узун-Мирка

МАРКО Стојановић је рођен у Шапцу, 15. 4. 1844. Гимназију је завршио у Београду као и правни одсек Лицеја издржавајући се послуживањем и ношењем порција. Служио је код војводе Узун-Мирка, а касније код Косте Протића, краљевског намесника. По завршетку школе, био је неко време у служби, а затим је постао адвокат. Марко Стојановић 1884. године учествује у оснивању Народне банке чији је вицегувернер постао 1890. и на том положају се задржао до 1902. Други мандат вицегувернера започео је 1912. а завршио се 1923. За време Првог светског рата спасао је имовину банке од непријатеља. Бавио се и правним пословима. Умро је у Београду 1923. године.

зицију, старог разносача „Српских новина“, полицијског писара с жандарима, тестераче с алатком“четири реза, пет парчета“, али и господу која се вози отвореним трамвајем, као и ону на београдским излетиштима.

Слика говори више од речи, добро је познато, али ако уз слику имамо и текст који обогаћује наше знање, доживљај слике биће потпунији. Управо у томе нам помажу текстови који се налазе у овој монографији. Пре свега текст Бранибора Дебељковића „Марко Стојановић“, у којем нас упознаје са ликом и делом самог Стојановића, али и зачецима аматерске фотографије у Србији, ту је и текст Миљане Лакетић „У потрази за ликом Београђана“ којим нас је прошетала кроз историју и живот нашег главног града.